

Dr. Vida Sándor*

VÉDJEGYEK ÉS VÉDJEGYÜGYEK 1945–1969 KÖZÖTT

Az első magyar szabadalmi törvény kihirdetésének 75. évfordulója alkalmából az Országos Találmányi Hivatal által közzétett ünnepi tanulmánykötetben *Bognárné*¹ részletesen, számos ábrával illusztrálva számolt be az előző 75 év védjegyjogi vonatkozású jogszabályalkotásáról és joggyakorlatáról. A 100 éves jubileum kapcsán *Szarka*² ugyanezt jóval rövidebben tette. Az ún. Rákosi-korszakról *Tattay*³ fogalmaz a legmarkánsabban: „pénzkidobás volt védjegyekre költeni” – mondja. A Magyar Iparjogvédelmi Egyesület 100 éves fennállása alkalmából közzétett írásában *Gödölle*⁴ néhány mondattal ugyancsak megemlékezik a védjegyérdekek háború utáni egyesületi vonatkozásairól (például a védjegyjogi tevékenységet végző egyesületek 1945. évi feloszlásáról).

Az első helyen említett két visszatekintésben a második világháború befejezése és az 1969. év (az előző védjegy törvény hatálybalépése) közötti több mint négy évtizedes időszak védjegy története feltűnően rövidre fogva szerepel.

Ez persze aligha meglepő. Hiszen ez az időszak történelmileg is mostoha volt (ez persze a XX. század magyar történelmének nagy részére is áll), miért lett volna másként a védjegyek vonatkozásában? Helytálló ezért az az értékelés, hogy ebben az időszakban „a védjegyek jelentősége a verseny visszaszorítása miatt a minimumra csökkent”.⁵

Ugyanakkor, vagy talán éppen ezért, szakmai körök részéről felmerült az igény, hogy mint az elmúlt idők egyik tanúja, próbáljak meg visszaemlékezni arra, hogy miféle tevékenység folyt akkoriban védjegyügyekben. Az igény nem alaptalan. Hiszen a generációváltás következtében ma már egyre kevesebb az olyan szakember, aki akár csak a rendszerváltás előtti, azaz az 1989 előtti időszakra vissza tud emlékezni. Azt pedig már nagyon kevesen tudják elképzelni, hogy mi lehetett a helyzet a második világháborút követő szovjet megszállás, valamint a tervgazdálkodást folytató kemény szocializmus idején.

* jogtanácsos, Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda

¹ *Dr. Bognár Istvánné*: A védjegy és ipari minta oltalom 75 éve. In: A magyar iparjogvédelem 75 éve (szerk.: *Himer Zoltán, dr. Szilvássy Zoltán*). Budapest, 1970, p. 51.

² *Dr. Szarka Ernő*: Iparjogvédelem Magyarországon, 100 éves a Magyar Szabadalmi Hivatal. Iparjogvédelmi Szemle, 101. évf., 2. sz., 1996, p. 29.

³ *Dr. Tattay Levente*: A Rákosi korszak védjegyeiről. Propaganda–Reklám, 1992. 2. sz., p. 8.

⁴ *Dr. Gödölle István*: A Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület 100 éves – történeti és archontológiai vázlat. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2. (112.) évf. különszám, 2007, p. 5.

⁵ *Szarka*: i. m. (2).

A háborút követő évek

„A Dunántúlon még dörögtek az ágyuk” – írja *Márai*⁶ a Budapest ostromát követő hónapok euforikus újrakezdési életéről. Szinte hihetetlen, de az eufóriát még néhány védjegyügy is tükrözi: alig egy hónappal a budapesti harcok megszűnését követően, még a magyarországi hadműveletek alatt elkészültek az első védjegybejelentések, illetve benyújtották azokat:

- Singer Varrógép r.t. (1945. március 21-én);
- Chinoín r.t. (1945. március 23-án).⁷

Aki valamennyire is emlékszik azokra az időkre, csak csodálattal és tisztelettel állapíthatja meg, hogy ezeknél a vállalatoknál voltak olyan személyek, akik különösen mostoha körülmények között elkészítették a védjegybejelentést, mások pedig jóváhagyták annak benyújtását. Hasonló tisztelet illeti meg a néhai Szabadalmi Bíróság munkatársait, akik bizonyára törött ablakok mellett és fűtetlen helyiségben, éhezve, átvették azt. A közzétételre persze csak később, konszolidáltabb körülmények között, 1945 októberében került sor.

Védjegyjogi szempontból sajátos helyzet adódott a német tulajdonú vállalatok vonatkozásában. Ezek a fegyverszüneti egyezmény, illetve az 1947. évi XVIII. törvénnyel kihirdetett Békeszerződés alapján háborús jóvátételként a Szovjetunió tulajdonába mentek át, beleértve persze azok védjegyeit is.

Ez 95 részvénytársaságot, 37 közkereseti társaságot és 69 egyéni céget jelentett.⁸

Csak példaképpen említem, hogy a Szovjetunióknak jutott vállalatok tulajdonában olyan, ma is ismert védjegyek álltak, mint a SALAMANDER, a MEINL, az ODOL, a MERCEDES, a STEYR, az URÁNIA, a CORVIN (e két utóbbi a filmszínház neve).

Évekkel később, amikor Magyarország saját jóvátételi kötelezettségének eleget tett, a még működő volt német vállalatokat a Szovjetunió a magyar államnak adta át tulajdonba.

A magyarországi német védjegyek egy része pedig „önálló” életet kezdett, ezeket mint vagyontárgyakat évtizedekig a Pénzintézeti Központ, majd annak megszűnését követően a Sigma R.t. kezelte. A Pénzintézeti Központtól, illetve a Sigma R.t.-től (ma Zrt.) a korábbi tulajdonosok (német) jogutódai a háborús elkobzás hatálya alá esett védjegyeket visszavásárolhatták. Ezzel a lehetőséggel az idők folyamán több német vállalat élt; az utolsó ilyen ügyletre az ezredforduló körül került sor.

A háborús események miatt elsősorban a Németországgal hadban álló országok nem tudtak hazánkban védjegy-, szabadalmi stb. bejelentéseket tenni. Ezért az 1947. évi XXVII. törvénnyel kihirdetett Neuchâtel Nemzetközi Megállapodás rendelkezett az iparitulajdonjogok fenntartásáról, illetve visszaállításáról. Ez egyrészt a háború kitorése (1939. szeptem-

⁶ *Márai Sándor*: Föld! Föld! Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991, p. 100.

⁷ Központi Védjegyértesítő, 1945. 2. sz.

⁸ Magyar Közlöny, 1947. 56. sz.

ber 3. napja) után lejárt jogok pótdíj nélküli visszaállítását tette lehetővé, másrészt az olyan jogok megszerzését, amelyeket a háború nemlétében lehetett volna megszerezni.

„Államosított” védjegyek

Az 1980. évi II. törvénnyel kihirdetett védjegy törvény 9. §-a szerint a védjegy a vállalat tartozéka.

A korabeli jogfelfogás szerint⁹ is magától értetődő, hogy a jogutódlás minden formája (csőd, végrehajtás) esetén is ez a szabály érvényesült. Ezért nem is jelentett problémát, amikor a magyar ipar egészét felölelő vállalati államosítások hatálya a védjegyekre is kiterjedt.

Az ún. első államosítási törvény (1948. évi XXV. tv.) csak olyan vonatkozásban említi a védjegyeket, hogy akkor is állami tulajdonba kerülnek, ha azok (nem állnak ugyan az államosított vállalat tulajdonában, azaz nevén, de) a volt tulajdonos ..., részvényes ... házastársa, közeli hozzátartozója stb. tulajdonában állnak (8. §); „jogok”-ról, „ipari tulajdon”-ról ez a törvény csak az egyéni cégeknél tesz említést.

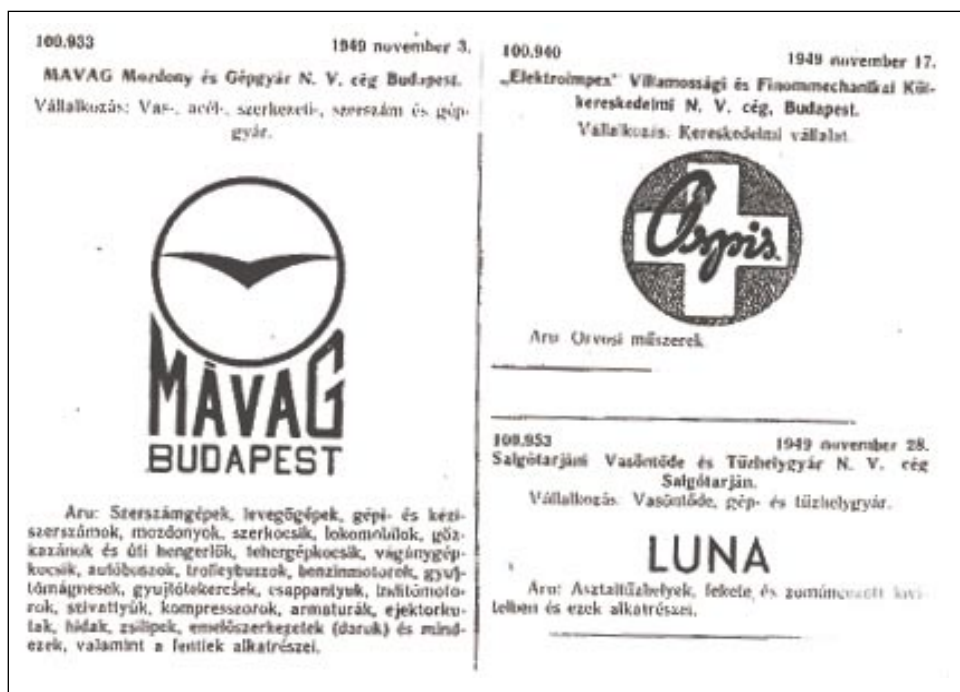
Az ún. második államosítási törvény (1949. évi 20. tv.) 7. §-a ezt a rendelkezést szó szerint átveszi. Ezenfelül általánosabb jelleggel kimondja, hogy állami tulajdonba kerülnek azok a „jogok” is, amelyek az állami tulajdonba vett vállalat célját szolgálják (6. §). A mai napig is létező számos értékes védjegy ilyen módon került állami tulajdonba az 1948., illetve 1949. évi államosítási törvények következtében. Példaként csak a GANZ, a TUNGSRAM, az ELZETT, az ORION, a HERZ, a PICK, a ZWACK, a ZSOLNAY védjegyet említem, de persze számos áruvédjegy (például SALVUS) is ugyanerre a sorsra jutott.

A tulajdonosváltás következtében az állami tulajdonba került védjegyeket a nemzeti vállalatokra (később állami vállalat) írták át. Példák:

- a Schushter Jakab és fia budapesti cég 70257 ljt. sz. védjegye 1949. december 3-án az Albus Szappan és Olajgyár N.V. budapesti cégére;
- a Goldberger Sam. F. és Fiai R.t. 18 db védjegye 1949. december 5-én a Goldberger N.V. budapesti cégére;
- a Posnansky és Strelitz r.t. budapesti cég 100.078 ljt. sz. védjegye a Szovjetunióra.

Ugyanakkor az új nemzeti vállalatok maguk is jelentettek be védjegyeket a Szabadalmi Közlöny és Központi Védjegyterjesztő korabeli számainak tanúsága szerint.

⁹ *Dr. Beck Salamon: Magyar védjegy jog. Budapest, 1934, p. 118.*

Mint ahogy a kezdeti időkben a nemzeti vállalatoknál az elsődleges feladat a munkafejelem és a termelés biztosítása volt, a hiánygazdálkodás körülményei között az áruforgalommal (később kereskedelem) megbízott személyek a védjegyekkel nemigen törődtek. Kivételt azok az állami vállalatok képeztek, amelyek exportra is termeltek, ezek a korábbi kereskedelmi gyakorlat alapján külföldi, leginkább nemzetközi védjegyekkel rendelkeztek. Ezek gondozását az állam központilag szervezte meg: e feladatot is a Licencia Találmányokat Értékesítő Vállalatra telepítették.

A tervgazdálkodás viszonyai között a védjegyeknek valójában csak a tőkés export vonatkozásában volt gyakorlati jelentőségük, ismereteim szerint az államosítás miatt jogi probléma csak egyetlen védjegy miatt keletkezett, ez a ZWACK volt.

A ZWACK közkereseti társaság egyik tagja ugyanis, aki szabálytalan körülmények között hagyta el Magyarországot (az akkori terminológia szerint: disszidált), a ZWACK termékeit exportáló magyar külkereskedelmi vállalat New York-i egyedárúsítója ellen pert indított, a cég- és védjegyhasználat eltiltását kérve. A magyar külkereskedelmi vállalat ugyanis az államosítással történt jogutódlásra tekintettel továbbra is a korábbi csomagolást és védjegyet használta.

Az amerikai felperes keresetét arra alapította, hogy vállalatát kényszer hatása alatt, ellenérték nélkül ajánlotta fel és adta át a magyar államnak, s így ez utóbbi megszerzése ezért nem ismerhető el.

A hidegháborús időszakban eleve reménytelen perben az amerikai bíróság helyt adott a felperes keresetének, és az USA-ban bejegyzett ZWACK védjegy vonatkozásában azt mondta, hogy mivel az „mindenkor az Egyesült Államokban volt, ... semmiféle akadályja nincs, hogy a felperes jogsegélyt nyerjen”.¹⁰

Egyéb – nem a jogutódlást vitató – perek persze előfordultak az „államosított” védjegyekkel kapcsolatban is. A jó hírű TUNGSRAM védjegyet például egy brazil vállalkozó próbálta meg saját részére megszerezni, s hasonló dolog történt Hollandiában a HERZ (szalámi) védjegy vonatkozásában is. A magyar vállalatoknak azonban mind a brazil, mind a holland bíróság előtt sikerült ezeket a támadásokat kivédeni, s ezekben az ügyekben a jogutódlás kérdése fel sem merült: a külföldi alpereseknek jogilag értékelhető jogcímük nem volt a jogszerzésre.

Védjegyek a tervgazdálkodásban

Emlékeztet, hogy a szocialista rendszer politikailag és gazdaságilag legkeményebb időszak az 1948–1953 közötti ún. sztálinista évekre tehető. A nyomasztó hiánygazdálkodás körülményei között a védjegyeknek gazdasági szerepük alig volt.

Amint az előzőekben írtam, az államosításokat követően is voltak szórványosan védjegybejelentések. A védjegyek gazdasági jelentőségének, illetve ennek a lehetőségnek a felismerése csak 1953 után következett be. Kivételt képezett a gyógyszeripar, amely a nemzetközi tradícióknak megfelelően a háború alatt végig, majd ezt követően is folyamatosan jelentett be és használt védjegyeket.

Az eszmélés először a gépiparban, valamint az önálló népgazdasági ágazatként működő külkereskedelemben következett be. Nem egy olyan gyári védjegy volt, amelyet a terméket bonyolító külkereskedelmi vállalat sajátjaként jelentett be (például IKARUS), s az iparban ez senkit sem zavart.¹¹ Sőt, utólag azt lehetett mondani, hogy az ipar közömbösségére tekintettel a külkereskedelem sokszor helyesen járt el, amikor az ipar „helyett is” bejelentette azt a védjegyet, amelyet az exportnál használt.

Az 1956. évi forradalmat követő megtorlásokkal egyidejűleg a politika egyrészt a gazdaság erősítésére, másrészt a fogyasztói igények jobb kielégítésére törekedett. Érthető, ha ebben a helyzetben a védjegyek szerepének felértékelődése is megkezdődött. Ennek jogászai értékelését jól szemlélteti a Fővárosi Bíróság egy korabeli határozatának indokolása. Eszerint:

„A védjegy a kapitalista társadalmi rendben elsősorban a kereskedők (iparosok) védelmét célozza: célja az, hogy a kereskedők (iparosok) versenyt bizonyos korlátok közé szorítsa.

¹⁰ A pert részletesen ismerteti *dr. Konrád Ernő*: Külkereskedelmi vonatkozások az államosításokkal kapcsolatos nyugati bírój gyakorlatban. In: *Jogi problémák a nemzetközi kereskedelemben* (szerk. *dr. Simon Gyula*). Budapest, 1957, p. 46; az ítéletet közli: *American Journal of International Law*, 1951, p. 377.

¹¹ A kevés kivétel egyikét a jelen sorok szerzője jelentette: *dr. Vida Sándor*: Gyári vagy kereskedelmi védjegyet? Szabadalmi Közlöny, 1960. 11. sz. p. 301.

Csak egészen másodlagosan szolgálja tehát a védjegy a vevőközönség érdekét, mégpedig annak biztosítására, hogy a vevőközönség a megszokott védjegy alatt valóban a megszokott árut (helyesebben a megszokott kereskedő, illetőleg iparos áruját) kapja.

Szocializmust építő társadalmi rendünk fenntartotta a védjegy intézményét, a megváltozott társadalmi és gazdasági helyzetben azonban ennek az intézménynek a szerepe is megváltozott.

Továbbra is megmaradt a védjegyeknek az a szerepe, amely a kereskedelem (ipar) versenyét van hivatva szabályozni. Fejlődésünk jelenlegi szakaszában még van magánkereskedelem, s a magánkereskedelem (magánkisipar) egymással s a szocialista (állami és szövetkezeti) kereskedelemmel és iparral bizonyos mértékű versenyt folytat. Ennek a versenynek a jelentősége azonban hasonlíthatatlanul kisebb, mint a kapitalista társadalomban, s e verseny szabályozásának súlypontja egészen más gazdasági és jogi eszközökre esik. A verseny szabályozása szempontjából is nagymértékben csökken a védjegy jelentősége annak, hogy a kereskedelem és az ipar (elsősorban a szocialista termelést reprezentáló szocialista kereskedelem és szocialista ipar) megnyerje a dolgozók bizalmát. Emiatt lényegesen megnövekedett a védjegyeknek a közönség védelmét szolgáló jelentősége.” (Budapesti Fővárosi Bíróság 16. P. 29.900/1957.)

Napjaink olvasója alighanem szokatlannak tartja a szóhasználatot, a határozat azonban a lényeget tekintve a maga idején előremutató volt.

Az idézett bírósági határozathoz hasonló hangvételű az azt követő években több is keletkezett, ezek egyedi, konkrét ügyekben való állásfoglalást jelentettek. Ugyanakkor az állami vállalatok sora felismerte a védjegy gazdasági értékét, sőt a termelés szakosítása, a profilozás következtében azonos megjelölést, azonos védjegyet használó állami vállalatok között konfliktushelyzetek is merültek fel.

A profilozásokról (gyártmány-, illetve gyártásprofilozás) az Országos Tervhivatal 2000-1/1953 OT. sz. utasítása rendelkezett. Ez alatt az állami vállalatok meghatározott csoportja tevékenységi körének egyidejű, hatóságilag elrendelt módosítását és ezzel kapcsolatban műszaki és gazdasági berendezéseiknek (termelőeszközeiknek) egymás közti átcsoportosítását kellett érteni. A profilozást követően tehát a profilozás tárgyát képező terméket általában más állami vállalat állította elő. A termék sorsát persze követte a védjegy is, különösen az exporttermékeknél. Ezeknél ugyanis a külföldi vevő feltehetőleg megszüntette volna megrendeléseit, ha a terméket védjegy nélkül vagy más védjeggyel ellátva kapja.

A legélesebben a profilosztódás vagy ugyanazon gyártási profilnak egyidejűleg több vállalatnál történt kialakítása (igények növekedése stb. miatt) esetei vetettek fel védjegyhasználati problémákat. Így került sor a korábban világhírű ELZETT védjegy értékének jelentős csökkenésére, de minőségmegőrzési problémákat kellett megoldani a TUNGSRAM vagy a GANZ védjegy több vállalat által történő használata következtében is.¹²

¹² Dr. Vida Sándor: A profilozások védjegyjogi kihatásai. Újítók Lapja, 1957. 9. sz. p. 8.

Végül is az államigazgatás – legalábbis a gépipar területén – szükségesnek látta, hogy néhány preventív szabállyal vegye elejét az ilyen konfliktushelyzeteknek.

A következőkben a kohó- és gépipari miniszter és a külkereskedelmi miniszter 9015/1959 KGM-KKM sz., a védjegyek használatáról szóló együttes utasításából¹³ idézek néhány rendelkezést.

„Ha az utasítás közzétételekor a védjegyet, illetve árujelzőt több vállalat használja, vagy ha valamelyik vállalat tárgyát a jövőben megváltoztatják (profilozás) – feltéve, hogy a profilozás után a védjegyet az átadó és az átvevő egyaránt használja – a vállalatok az utasítás közzétételétől vagy a profilozás elrendelésétől számított hat hónapon belül kötelesek a védjegy-használatot rendezni [9 § (2) bek.]

A védjegy-használat tekintetében kötött megállapodást írásba kell foglalni. A megállapodásban – minden esetben – rendelkezni kell az alábbi kérdések tekintetében:

- a) az átadásra kerülő védjegynek (ábrás védjegynél a rajz) a profil-átvevő részére történő átadásának, valamint a védjegy bel- és külföldi lajstromozási adatainak közlése
- b) a profil-átvevő vállalatot terhelő azon minőségi, valamint minőségellenőrzési követelmények, amelyek megtartása a termék minőségi színvonala, illetve a védjegy jó hírneve érdekében szükséges. A védjegyet csak ilyen minőségű és az előírás szerinti minőségellenőrzéssel átvett terméken szabad alkalmazni
- c) más – harmadik – vállalat jogtalan védjegyhasználatával kapcsolatos teendők
- d) a védjegyhasználat és a védjegyfenntartással kapcsolatban felmerült évi igazolt költségekből a profil-átvevőre eső arányos rész áthárítása (10. §).

A védjegytulajdonos, illetve a védjegyet használó ipari és külkereskedelmi vállalatok kötelesek állandóan figyelemmel kísérni, hogy a külföldi cégek nem használják-e jogtalanul a hazai védjegyeket, illetve árujelzőket [17. § (1) bek.]

Ha a védjegyet használó vállalat azt állapítja meg, hogy a védjegyet akár bel- akár külföldi vállalat jogtalanul használja, köteles a védjegytulajdonost értesíteni. Jogtalan használat esetén a védjegytulajdonos a szükséges eljárást köteles megindítani [17. § (2) bek.]”

Ezek a viszonylag részletes jogfenntartó és jogvédelmi indítatású rendelkezések jelzik, hogy legalábbis a gépiparban, amely az ötvenes évek második felében húzóágazat szerepét töltötte be (természetesen a vegyipar, illetve a gyógyszeripar mellett), a felügyeleti szerv orientáló igazgatási normával törekedett a védjegyekkel kapcsolatos tevékenységet valamilyen irányítani.

E normatív segítségen felül a Kohó- és Gépipari Minisztérium operatív segítséget is nyújtott azoknak az állami vállalatoknak, amelyek nem rendelkeztek saját védjeggyel. Ez az új védjegyek kialakításánál történő tanácsadás vagy az államosítás előtti időkből származó védjegyek reaktiválásának kezdeményezése formájában történt. Ez például a Facsavar Gyárnál a régi DUNA védjegy reaktiválását (1955), a Soproni Tűgyárnál a TURRIS toronyábrás védjegy

¹³ Kohó- és Gépipari Közlöny, 1959. 2. sz.

bevezetését, az Esztergomi Szerszámgépgyárnál a STRIGON védjegy bevezetését, a Szentgotthárdi Kaszagyárnál pedig a több, mint száz régi védjegy közül a tradicionális (1351 óta használt) „kígyó-kasza” ábrás megjelölés megerősítését jelentette (az egyéb védjegyek használatának elhagyása mellett).

Az élelmiszer-ipari, valamint a könnyűipari vállalatok az ötvenes évek végén a KGST-országok piacain bármit el tudtak adni, így, emlékezetem szerint, ezeknél a védjegyekre kevés figyelmet fordítottak. A tőkés export vonatkozásában azonban fennmaradt néhány patinás, régi védjegy, mint a PICK, a HERZ, a GLOBUS, ezeket azonban az államosításokat követő első évtizedekben csak exportra használták, belföldi reaktiválásukra csak jóval később került sor.

Az állami vállalatok közül több választott olyan – a külkereskedelmi kapcsolatok szempontjából is jól hangzó – nevet, amelyből rövidesen védjegy is lett, mint például a GRABOPLAST, a TAURUS, a VIDEOTON.

Az ötvenes évek végén benyújtott védjegybejelentések azt mutatják (kivételet képezett per-sze itt is a gyógyszeripar, élén a Richter, valamint a Chinoin gyárral, amelyek folyamatosan jelentettek be új áruvédjegyeket) hogy azok tárgya döntően régi, bevezetett védjegy volt, és az állami vállalatok csak kevés új védjegyet találtak ki. Példák:

Unicum Likörgyár	105.331 ljt.sz.
Palma	105.260 ljt.sz.
Csemege (kosár ábrával)	105.052 ljt.sz.
Ferencz József keserűvíz (címke)	105.576 ljt.sz.
Herbaria	105.626 ljt.sz.
Zsolnay Pécs (embléma)	105.604 ljt.sz.
Hollóháza-Hungary (ábrás)	105.811 ljt.sz.
Tokaji Szamorodni (palack ábrás)	105.941 ljt.sz.
Digép (ábrás)	107.724 ljt.sz.
Ganz	107.725 ljt.sz.
Gyulai kolbász (ábrás)	107.746 ljt.sz.
Radax MGM (ábrás)	107.752 ljt.sz.
Barackpálinka (ábrás)	107.821 ljt.sz.
MTA-Kutesz (ábrás)	108.305 ljt.sz.
Emergé	108.305 ljt.sz.
Tokaji Aszú (címke)	108.392 ljt.sz.
Grabona	108.499 ljt.sz.

Védjegyek a hatvanas években

A szocialista politikai rendszer változatlansága mellett, a gazdaságban lényeges változások kezdődtek. Az „új gazdasági mechanizmust”, amelyről 1964-ben született döntés, a gazdasági zsákutca hívta életre. A kormány kénytelen volt szembesülni azzal, hogy a központilag irányított, a legapróbb részletekig szabályozott, merev tervegazdálkodás nem járható út, több állami vállalat termelése veszteséges, a dogmatikusan felépített külkereskedelem rendszere korrekciókra szorul, az árrendszer irreális, és nem tartható fenn.¹⁴

Szükségessé vált az állami vállalatok vezetői felelősségének növelése, a munkavállalók anyagi érdekeltségének megteremtése, a fogyasztói érdekek nagyobb mérvű figyelembevétele.¹⁵

Ezen intézkedések következtében több iparvállalat önálló külkereskedelmi jogot kapott. Az újszerű gazdasági rendben egyre több állami vállalat vezetője tekintette presztízskérdésnek, hogy vállalatának, termékeinek védjegye legyen. De emlékszem olyan iparvállalat vezérigazgatójára is, aki úgy érezte, hogy külföldi (nemzetközi) védjegybejelentéseinek keresztül kerül kapcsolatba a világgpiaccal: a posta egyre-másra hozta a külföldi oltalommegtagadó határozatokat, amelyeket nem volt célszerű válasz nélkül hagyni.

Korlátozott keretek között megjelent a belföldi verseny is az állami vállalatok, valamint az állami vállalatok és a szövetkezetek között, amely utóbbiak nagyságrendileg nem egyszer vetekedtek a versenytárs állami vállalattal.

Az új gazdasági mechanizmus bevezetése előkészítésének évében, 1968-ban, 1960-hoz képest a hazai védjegybejelentések száma több mint négyszeresére, a külföldi védjegybejelentések száma több mint hétszerezére emelkedett. A külföldi bejelentések számának növekedése a külföldi kereskedelmi kapcsolatok lassú, de határozott újraéledésének következménye volt.¹⁶

A védjegygyakorlatot érintő jogszabályalkotói intézkedés volt, hogy Magyarország – közel két évtizedes késéssel – az 1967. évi 7. sz. törvényerejű rendelettel csatlakozott a Párizsi Uniós Egyezmény lisszaboni, illetve a védjegyek nemzetközi lajstromozásáról szóló Madridi Megállapodás nizzai szövegéhez.

E jogszabályalkotói rendelkezésnek a 3/1967 OT rendelettel való végrehajtása néhány lényeges változást eredményezett, így

- lehetővé vált a szolgáltatási védjegyek bejegyzése,
- megszüntette a külföldi bejelentők esetében a megelőző hazai lajstromozás kötelezettségét,
- kötelezővé tette a védjegybejelentéseknél a megfelelő nemzetközi osztályjelzet feltüntetését.

¹⁴ Fock Jenő: A gazdasági mechanizmus reformjának útján. Társadalmi Szemle, 1967. 11. sz., p. 62.

¹⁵ Nyers Rezső: Az új gazdasági mechanizmus várható társadalmi és politikai kihatásai. Társadalmi Szemle, 1968. 3. sz., p. 7.

¹⁶ Szarka: i. m. (2), p. 29.

Ezek a ma már magától értetődő szabályok a hetvenes években nemcsak az újdonság erejével hatottak, de hozzájárultak a védjegybejegyzési gyakorlat modernizálásához, valamint könnyítették a külföldi eredetű védjegybejelentések hazai fogadását.

Sajátos jogviták

A következőkben ismertetett jogvitákat a mai olvasó több okból is sajátosnak tarthatja. Egyrészt a peres felek állami vállalatok voltak, másrészt a jogvita eldöntésénél nem a vállalati, hanem a népgazdasági érdek volt irányadó. Ez utóbbi az adott esetben a jó hírű védjegy értékének megtartását diktálta.

További sajátosság, hogy a jogvitát nem a bíróság vagy a választott bíróság döntötte el, hanem az állami vállalatok vitarendezési fórumaként működő döntőbizottság, s annak is egy szakosított fajtája, a felügyeletet gyakorló minisztérium döntőbizottsága, az alábbi esetekben a Kohó- és Gépipari Minisztérium Döntőbizottsága. A következőkben néhány ilyen jogvitáról számolok be.¹⁷

A védjegyek használatáról szóló (az előzőekben ismertetett 9015/1959. (I. 9.) KGM-KKM számú utasítás 10. §-ának b) pontja alapján a védjegy kezelőjeként kijelölt állami vállalat a védjegy használójával szemben a minőségellenőrzés körében a következőket kívánta szerződésileg kikötni:

„A védjegy kezelője jogosult a védjegy használata tekintetében akár saját maga, akár megbízottja (például MERT Minőségellenőrző Rt. stb.) útján a védjegyhasználónál ellenőrzést végezni, illetve végeztetni. Amennyiben a védjegy kezelője az ilyen ellenőrzést megbízottja (például MERT Minőségellenőrző Rt. stb.) útján végezteti, az ezzel kapcsolatos költségek a védjegyhasználót terhelik. Az ilyen ellenőrzések során a védjegy kezelője jogosult a védjegyhasználó kereskedelmi, pénzügyi, jogi és peres irataiba is betekinteni.”

A védjegy használója a szerződés e pontját kifogásolta, s a vitát a döntőbizottság elé terjesztette. A döntőbizottság határozatában a szerződést oly módon hozta létre, hogy az idézett rész utolsó mondatát („Az ilyen ellenőrzések...”) törölte. A határozat indokolása szerint a jogszabály előírja, hogy „a minőségellenőrzési követelményeket (védjegylicencia) a szerződésben rendezni kell. A jogszabály ezen előírásának figyelembevétele nem mellőzhető azon az alapon, hogy a felek közötti egyéb jogviszonyból kifolyólag (kooperáció, szállítási szerződés stb.) a védjegy kezelője amúgy is közvetlen ellenőrzést gyakorol a védjegy használója által forgalomba hozott termékek jelentős részén. Ugyanakkor a védjegy kezelője által gyakorolt ellenőrzésnek a védjegyhasználó által előállított termékekre (készárúk) kell összpontosulnia és nem helyeselhető az az ellenőrzési módszer, amely a védjegyhasználó kereskedelmi, pénzügyi, jogi stb. irataiból kívánja az esetleges szerződésszegést megállapíta-

¹⁷ Dr. Vida Sándor: A védjegylicencia a döntőbizottság gyakorlatában. Döntőbíráskodás, 1967. 1. sz., p. 9.

ni. Ezért a védjegyhasználó irataira kiterjedő, általános jellegű ilyen jogosultság biztosítását a döntőbizottság nem látta indokoltnak.” (KGM DB. 1964. december 3. 12.175/1964)

E határozat ellen a védjegyhasználó az ellenőrzési költségek miatt felülvizsgálati kérelemmel élt. Új határozatában a döntőbizottság az alaphatározattal törölt mondat helyébe a következő szöveget vette fel a szerződésbe: „Ha az ellenőrzéssel kapcsolatos költségek aránytalanul magasak, és ha az ellenőrzés megállapítása szerint a védjegyhasználó termékeinek minősége kifogástalan, az ellenőrzéssel felmerült költségek arányos megosztásának van helye.”

A felülvizsgálati eljárásban hozott határozat indoklásában a döntőbizottság megállapította, hogy „nem lehet a védjegy kezelőjének az ellenőrzési jog gyakorlására nézve oly irányban teljesen szabad kezdet adni, hogy az indokolatlan ellenőrzés esetleg aránytalanul magas összegű költségei egyedül a védjegyhasználót terheljék”. Nem látta azonban célszerűnek a döntőbizottság, hogy összességében is meghatározza, mi értendő aránytalanul magas költség alatt. Azt, hogy a konkrét esetben mi tekintendő aránytalanul magas költségnek, az eset egyedi körülményeinek mérlegelése alapján kell megállapítani. „Így adott esetben pl. már 40 000 Ft alatt is lehet esetleg aránytalanul magas költségről beszélni, más esetben pedig esetleg ennél jóval magasabb összegű költség is lehet indokolt és a népgazdaság érdekeinek preventív védelme szempontjából szükséges.” (KGM DB. 1965. márc. 8. 17.627/1964)

Népgazdasági érdekre figyelemmel tiltott el a GANZ védjegy használatától két vállalatot a döntőbizottság, amely használat egyébként jogos volt. E vállalatok ugyanis profilitódai voltak a régi „Ganz” cégnek, tehát a GANZ védjegyet jogosan használták.

Az egyik határozat indokolása szerint „a GANZ védjegyet használó vállalatok körének szűkítése népgazdasági, elsősorban külkereskedelmi érdek. A védjegyhasználó a GANZ védjegyet csak bizonyos fajta motorokon, tehát az általa előállított termékek kis hányadán alkalmazza, ezenfelül megfelelő saját védjeggyel is rendelkezik, ezért módjában áll, hogy választása szerint saját védjegyet alkalmazza, vagy ezután kialakítandó új védjegyet vezessen be az általa előállított motorok megjelölésére.” (KGM DB. 11.787/1964)

Egy másik határozat indokolása beszámol arról, hogy „a döntőbizottság az eljárás során hivatalból vizsgálat tárgyává tette, hogy fűződik-e, és ha igen, milyen népgazdasági érdek ahhoz, hogy a védjegyhasználó egyik gyáregysége továbbra is alkalmazza a GANZ védjegyet. E kérdés tisztázása érdekében a döntőbizottság szakvéleményeket szerzett be az illetékes külkereskedelmi szervektől.

A Danubia Szabadalmi Iroda szakvéleménye lényegében a GANZ védjegyet használó vállalatok körének szűkítését javasolta. A Transelektro Magyar Villamossági Külkereskedelmi Vállalat nyilatkozatában ezzel szemben azt mondta, hogy az áruexport szempontjából hátrányos volna, ha a védjegyhasználó a GANZ védjegy helyett más védjegyre térne át.

Az illetékes külkereskedelmi vállalatok közötti véleménykülönbségre tekintettel a döntőbizottság a Külkereskedelmi Minisztériumot kereste meg állásfoglalás végett, amely a

Danubia Szabadalmi Iroda szakvéleményében foglalt álláspontot tette magáévá.” (KGM DB. 1965. március 27. 10.746/1964)

A védjegy és a vállalati név ütközésével kapcsolatos viták alapját az a körülmény szolgáltatta, hogy egyes vállalatok nemcsak használták a GANZ védjegyet, de nevükben is szerepelt a „Ganz” megjelölés. E perekben eredménytelen maradt a GANZ védjegy kezelőjeként kijelölt vállalatnak az a törekvése, hogy az olyan vállalatot, amelynek saját nevében a „Ganz” megjelölés szerepel, a GANZ védjegy belföldi használatától eltiltsa, vagy arra kötelezze, hogy más védjegy használatára térjen át.

A Ganz Villamossági Művek az ellene indított perben szerzett jogaira hivatkozott, elsősorban arra, hogy a védjegyet 1878 óta használja. A határozat indokolása szerint „a döntőbizottság a vita eldöntésénél abból indult ki, hogy a védjegyhasználó vállalat nevében a GANZ megjelölés bennfoglaltatik. Márpedig a Ptk. 82. § (1) bekezdésében biztosított névviseelés magában foglalja a jogot is, hogy a vállalat saját nevét az általa előállított termékeken is feltüntethesse. Minthogy pedig a Ganz Villamossági Művek nevének döntő, megkülönböztető eleme a GANZ szó (számos más olyan állami vállalat és szövetkezet működik, amelynek nevében a ’villamossági’ szó szerepel), a védjegyhasználó nevének feltüntetése az általa előállított termékeken gazdasági és pszichológiai hatását illetően egyenértékű a GANZ védjegy használatával. A védjegyhasználó névviseelési jogára tekintettel ezért őt a nevével azonos védjegy használatától sem lehet eltiltani.” (KGM DB. 1964. dec. 3. 12.175/1964)

A Ganz Elektromos Készülékek és Mérőműszerek Gyára elleni perben a döntőbizottság éppen ellenkező előjelű határozatot hozott. Itt a szerződéskötési vita során a felek egyezséget kötöttek, és annak jóváhagyását kérték. A döntőbizottság a felek között létrejött egyezséget azzal a kiegészítéssel hagyta jóvá, hogy a védjegy kezelőjének minőségellenőrzési feladatait a védjegyhasználó által előállított, de GANZ védjeggyel el nem látott termékei tekintetében is megállapította.

A határozat indokolása utal arra, hogy „a felek között létrejött egyezés értelmében a védjegyhasználó csak az egyik gyáregysége (Ganz Árammérőgyár) által előállított termékeken jogosult a GANZ védjegyet használni, míg a másik két gyáregysége (Közlekedési Mérőműszerek Gyára, Elektromos Készülékek és Mérőműszerek Gyára) által előállított termékeken erre nem jogosult. Ugyanakkor azonban a védjegyhasználó vállalatának nevében (cégében) szerepel a GANZ megjelölés. A dolog természeténél fogva az alperes GANZ kezdetű cégszövegét levélpapírján, bélyegzőjén, számláin, minőségi bizonyítványain stb. használja.

Ezért a felek között létrejött egyezés jóváhagyása alkalmával a döntőbizottságnak azt kellett vizsgálnia, hogy a GANZ megjelölésnek a cégszövegben való használata alkalmával a GANZ védjegy védelméhez fűződő népgazdasági érdekek biztosításával kell-e – és ha igen, milyen – intézkedéseket tenni.

A vállalati név jogi funkcióját a tételes jog abban látja, hogy a név segítségével a vállalatot más vállalatoktól meg lehet különböztetni (Ptk. 33. §).

A védjegy jogi funkcióját a tételes jog úgy határozza meg, hogy a védjegy az áruknek más, hasonló áruktól való megkülönböztetését szolgálja (Vjt. 1 §).

A vállalati név és a védjegy tehát – jogi funkcióját tekintve – lényegében ugyanazt a célt szolgálja: a megkülönböztethetőséget. Bár a vállalati névhez való jog és a védjegyre való jog tartalmában különbözik egymástól, az elsőben a személyiségi elemek, az utóbbiban pedig az áruelemek uralkodnak, a két jogintézmény mégis közös töről fakad. Ezzel megmagyarázható, hogy – amint a Danubia Szabadalmi Iroda szakvéleményében rámutatott – egyes országokban a lajstromozással biztosított védjegy és az egyéb jogszabályokkal biztosított elnevezés (például cégszöveg) használatára és védelmére vonatkozó jogszabályok úgy fonnódnak össze, hogy a határvonal sok esetben nem állapítható meg.

E körülményekre tekintettel nyilvánvaló, hogy a GANZ védjegy értékét egyaránt veszélyeztetheti, ha a GANZ megjelölést védjegyként vagy vállalati névként használják minőségileg kifogásolható szállítmányokon. Ezért a védjegyek használatáról szóló 9015/1959. (I. 9.) KGM-KKM. számú utasítás 10. §-ának értelemszerű alkalmazásával – népgazdasági érdekből – kell a védjegyhasználó egész termelésére vonatkozó ellenőrzési jogot biztosítani.

A GANZ megjelölés használatának ellenőrzéséhez fűződő népgazdasági érdeket szemlélteti ezenfelül az a körülmény is, hogy a védjegyhasználó exporttermékeihez adott idegen nyelvű használati utasításain a „Ganz Fabrik für Elektrische Instrumente und Messgeräte, Budapest”, valamint az e cégszövegnek más nyelveken megfelelő előállítói megjelölést alkalmaz. Ezáltal a külföldi vevőt arról tájékoztatja, hogy a jelentős tradíciókkal rendelkező budapesti Ganz gyár termékeit vásárolja. Minthogy pedig a cégszöveg idegen nyelvű fordításban jelenik meg, a GANZ védjegy védelméhez fűződő népgazdasági érdek e körülményre tekintettel még követelőbben nyilvánul meg, mintha a védjegyhasználó külföld felé csak magyar nyelvű cégszöveget használna.” (KGM DB. 1965. január 26. 10.745/1964)

A hatvanas évek derekán lefolyt és itt ismertetett jogviták azt mutatják, hogy a GANZ védjegy használatának jogáért az érdekelt állami vállalatok komoly erőfeszítéseket tettek, míg a védjegy kezelője, a Ganz-Mávag Mozdony-, Vagon- és Gépgyár a védjegy használóinak köre szűkítésére, valamint a védjegyhasználat ellenőrzésére törekedett, mégpedig a védjegy jó hírnevének megőrzése érdekében.

Kissé fellengzősen azt is lehet mondani, hogy a perekben részt vevő állami vállalatokat, valamint a jogalkalmazót megérintette az új gazdasági mechanizmus szele.

A politikai és gazdasági klíma változása tette lehetővé, hogy pár év múlva elkészüljön az 1969. évi szabadalmi törvény, s még ugyanabban az évben az 1969. évi védjegy törvény. Különösen ez utóbbi és annak indokolása kifejezett feltűnést és rokonszenvet ébresztett annak idején a szomszédos szocialista országok szakemberei körében. (A szabadalmi törvényt a Szovjetunióban és néhány más szocialista országban eleinte kifejezett ellenszenvvel fogadták.) Mind a törvény rendelkezéseiben, mind annak indokolásában már nyomon követhető volt, hogy a magyar szakembereknek ebben az időben már némi lehetőségük nyílt a külföldi védjegyjog megismerésére, és a magyar törvényhozó ezek befogadására többé-kevésbé nyitott volt.